فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی شماره ۸۳
سال بیست و پنجم، پاییز ۱۳۹۶، صفحات ۲۳۸ - ۲۱۹

برآورد رانت در صنعت خودروسازی با استفاده از روش MIMIC (مورد ایران)

حسین امیری
استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول)
hossienamiri@gmail.com
فاطمه لشجوده
کارشناس ارشد رشته اقتصاد اسلامی دانشگاه خوارزمی
salomeh.13681018@gmail.com

در این مقاله، تغییرات رانت در صنعت خودروسازی ایران طی بازه زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۶ و به صورت فصلی اندازه‌گیری شده است. مشکلی که در خصوص بررسی تجربی رانت وجود دارد، عدم امکان اندازه‌گیری رانت به صورت مستقیم می‌باشد. این موضوع سبب شده است که محققان از جانشین‌های مختلف برای این متغیر استفاده کنند. برای برآورد رانت در صنعت خودرو از دو دسته متغیر اعم از متغیرهای علل که شامل: تسهیلات دریافتی، مالیات، اندازه دولت، درآمد نفت، تولید ناخالص داخلی، طلب از شرکت‌های گروه و شرکت‌های وابسته، وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها، پیش پرداخت‌ها، حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری بلندمدت، موجودی مواد و کالا، نرخ ارز، نرخ تورم و متغیرهای منعکس‌کننده شامل: مبلغ فروش، سود و زیان انباشته، بهای تمام شده کالای فروش رفته و سود و زیان پس از کسر مالیات استفاده شده است. برای این منظور با استفاده از متغیرهای مختلف، ترکیب‌های متفاوتی از متغیرها مورد بررسی قرار گرفته است. در مدل بهینه که بر اساس معیارهای خوبی برازش انتخاب شده است، تمامی متغیرها از نظر آماری معنادار می‌باشند. همچنین از نتایج دیگر این مقاله این است که تغییرات رانت در صنعت خودروسازی طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ با فراز و نشیب‌هایی روبرو بوده است.

طبقه‌بندی JEL: L1, L11, L62, D72
واژگان کلیدی: رانت، صنعت خودروسازی، مدل میمیک.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۲۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

۱. مقدمه

هدف یک سیستم اقتصادی تخصیص منابع کمیاب به تولید کالاها و خدمات مورد استفاده افراد جامعه است. انجام این عمل می‌تواند در نظام‌های اقتصادی مبتنی بر بازار و یا اقتصاد برنامه‌ریزی متمرکز و یا تلفیق این دو مکانیسم صورت گیرد. انتخاب نظامی که تخصیص منابع را به بهترین نحو ممکن امکان‌پذیر سازد، یکی از چالش‌های عمده اندیشمندان علم اقتصاد مخصوصاً در چند دهه اخیر بوده است.

مداخلات دولت در اقتصاد با توجه با موارد شکست بازار قابل توجیه می‌باشد و البته در کشورهای جهان سوم به لحاظ تفاوتی که با کشورهای صنعتی دارند، حمایت از صنایع داخلی به منظور ایجاد توان رقابت بین‌المللی، الزام بیشتری می‌یابد. اما این مداخلات گاه پیامدهای اجتماعی و اقتصادی سنگینی به بار می‌آورند. از جمله این موارد می‌توان به پیدایش رفتار "رانت‌جویی" پیرامون مداخلات دولت اشاره نمود. استیگلر[1] (۱۹۷۱) بیان کرد که دخالت دولت در بازار که در ابتدا با هدف تقویت بنیه اقتصادی کشور صورت می‌گیرد، با ایجاد انحصار، زمینه‌های رانت‌جویی را فراهم می‌سازد. همچنین پوسنر[2] (۱۹۷۵) طی مطالعاتی که بر روی صنایع مختلف انجام داد به این نتیجه رسید که در صنایع انحصاری که به واسطه حمایت‌های دولتی به وجود می‌آید زیان ناشی از انحصارات یا همان هزینه‌های رانت‌جویی بیش از حالتی است که دولت در ایجاد انحصار دخالتی نداشته است.

از طرفی حضور و فعالیت بنگاه‌های عمومی در بازارهای صنعتی همراه با اعمال سیاست‌های حمایتی که عمدتاً در قالب سیاست‌های جایگزینی واردات و به نیت خودکفایی انجام شده است، منجر به ایجاد ساختاری انحصاری و متمرکز در اکثر بازارهای صنعتی کشور از جمله بازار خودرو شده است. قدرت انحصاری موجود در صنعت خودرو که در سایه اعمال سیاست‌های حمایتی دولت، همواره بازار داخلی را به‌صورت تضمین شده در اختیار داشته، با نگاهی صرفاً درون‌نگر، همواره به دنبال کسب منابع حمایتی بیشتر بوده است. نایبی (۱۳۷۸) بیان کرد که وجود رانت ناشی از مداخلات

1. Stigler
2. Posner

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

دولت در اقتصاد می‌تواند تعدیل سیاست‌های حمایتی را با مشکل مواجه کند و انگیزه‌ای برای استمرار و افزایش حمایت‌های متضمن رانت، به شمار رود.

فضای حمایتی بی‌قید و شرطی که در اقتصاد ایران وجود دارد، منجر به ایجاد ساختاری وابسته در بخش صنعت خودرو شده است که بدون توجه به تحولات بازارهای جهانی، به حضور خود در نظام اقتصادی کشور همواره به عنوان صنایع نوزاد می‌اندیشد. از آن‌جایی که درآمدهای قابل توجه حاصل از صدور نفت در ایران برای هزینه شدن در اختیار دولت قرار می‌گیرد، منجر به ایجاد ساختاری شده است که بیشتر به صورت یک شبکه توزیع درآمد عمل می‌کند تا یک فرآیند تولید درآمد. این ساختار که کم و بیش در کل نظام اقتصادی- اجتماعی کشور دیده می‌شود، به تدریج همراه با افزایش درآمدهای نفتی در قالب ایجاد بنگاه‌های عمومی در بخش صنعت خودرو نیز شکل گرفته است. تحت این شرایط، بخش صنعت خودرو به یک شبکه توزیع درآمد برای هزینه شدن درآمدهای نفتی و اعتباری کشور تبدیل می‌شود که بروز انواع فعالیت‌های رانت‌جویانه را نیز به دنبال دارد. لذا گسترش اندازه دولت در اقتصاد و وابستگی زیاد مخارج دولت به درآمدهای نفتی، از عوامل اصلی رانت‌جویی در بودجه‌ریزی دولتی می‌باشد. (کریمی ۱۳۸۱، خضری ۱۳۸۴)

به‌رغم حرکت اقتصاد بین‌الملل به سمت بازار رقابتی، متأسفانه صنعت خودروی ایران حرکتی معکوس داشته و به سمت انحصار بیشتر و کاهش رفاه جامعه حرکت کرده است. از آنجایی که صنعت خودروسازی نقش اساسی در تولید ناخالص ملی کشور و در فعال‌سازی زنجیره‌های تولید پسین و پیشین خود، درآمدزدایی و اشتغال دارد پیشگیری و مقابله با رانت در این صنعت اهمیت ویژه‌ای دارد. این موضوع از این نظر حائز اهمیت است که به نظر می‌رسد رانت‌جویی حضوری گسترده و فراگیر در اقتصاد ایران دارد و ریشه بسیاری از مشکلات سیاسی و اقتصادی می‌باشد. در مطالعات متعددی بحث رانت و اندازه‌گیری آن مدنظر قرار گرفته و برای آن شاخص‌هایی مطرح شده است اما تاکنون مطالعه‌ای در باب برآورد رانت در صنعت خودروسازی انجام نشده است. لذا در این تحقیق تغییرات رانت در صنعت خودروسازی با استفاده از روش میمیک که یکی از روش‌های مدل‌سازی در اقتصادسنجی می‌باشد، اندازه‌گیری خواهد شد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

رانت از جمله متغیرهای پنهان است که به طور مستقیم نمی‌توان آن را اندازه‌گیری نمود، لذا برای اندازه‌گیری آن از متغیرهای جانشین استفاده می‌شود. در این مقاله برای اندازه‌گیری تغییرات رانت در صنعت خودروسازی از روش معادلات ساختاری (میمیک) استفاده می‌شود که برای آن دو دسته متغیر اعم از متغیرهای علل و منعکس‌کننده انتخاب شده است. متغیرها به صورت فصلی طی دوره زمانی ۹ ساله، ۱۳۹۴-۱۳۸۶ در نظر گرفته شده‌اند. همچنین نمونه آماری، شرکت ایران خودرو در نظر گرفته شده است.

ساختار مقاله در ادامه بدین صورت می‌باشد که در بخش دوم ادبیات موضوع، مبانی نظری و پیشینه تحقیق بررسی می‌شود، روش‌شناسی و نتایج تحقیق در بخش سوم ارائه می‌گردد، بخش چهارم به خلاصه و نتیجه‌گیری اختصاص دارد.

۲. مبانی نظری و مروری بر مطالعات تجربی

محققان تلاش‌های زیادی به منظور اندازه‌گیری رانت در اقتصاد انجام داده‌اند اما تقریباً تمامی آن‌ها با این سؤال اساسی مواجه شده‌اند که چگونه این متغیر را تعریف کنند. مولر[1] (۲۰۰۳) در کتاب خود عنوان می‌کند که سیاست‌مداران با قوانینی که وضع می‌کنند می‌توانند منابع مالی را از گروهی به گروه دیگر انتقال دهند. سیاست‌مداران می‌توانند با ایجاد شرایط انحصاری و حمایت از آن (به عنوان مثال، با اعطای حق انحصاری وارد شدن به برخی صنایع)، موجب انتقال درآمد از مصرف‌کنندگان به تولیدکنندگان شوند. اختیاراتی که سیاست‌مداران و دولت‌مردان دارند موجب می‌شود افراد برای به دست آوردن این امتیازات و اختیارات با یکدیگر رقابت کنند. امتیازات فوق رانت زیادی را برای دارندگان آنها به وجود می‌آورد.

واکر[2] (۱۹۹۶)، رانت‌جویی را تلاش‌های لابی‌گرانه افراد و گروه‌های هم‌سود می‌داند که دو هدف از آن مدنظر است:

1. Mueller
2. Walker

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

- واداشتن سیاست‌مداران به تجویز قواعدی که یک منبع ارزشمند، یک مجوز، یارانه، معافیت مالیاتی یا گمرکی و غیره ایجاد می‌کنند که می‌توان از آن رانت به‌دست آورد.
- واداشتن مجریان قوانین به تفسیر قوانین به گونه‌ای که آنها را قادر به تحمیل یک چنین منبعی کند.

گونینگ[1] (۲۰۰۰) رانت‌جویی را اقدامات مشروع و قانونی می‌داند که درصدد هستند تا قوانین یا اجرای آن را نفع خود و زیان دیگران تحت تأثیر قرار دهند. در دیدگاه جدید، رانت به این صورت تعریف می‌گردد که دخالت بخش دولتی در اقتصاد تفاوتی را بین بازدهی حداکثر یک عامل تولید و کاربرد آن در سایر موارد به وجود می‌آورد که اگر این مقدار مثبت باشد، باعث می‌گردد که افراد با یکدیگر برای تصاحب آن رقابت نمایند. رقابت افراد برای به دست آوردن این اختلاف را رانت‌جویی گویند.

مورفی و همکاران[2] (۱۹۹۳) رانت‌جویی را نوعی فعالیت‌های بازتوزیعی می‌داند که منابع اقتصادی را هدر می‌دهند و آن را به دو دسته خصوصی و عمومی تفکیک می‌کنند که هردوی آنها به رشد اقتصادی پایینی می‌انجامد.

در سیر اندیشه‌های اقتصادی، بحث پیرامون رانت به دو دوره تقسیم می‌شود. دوره اول شامل اقتصاددانان نئوکلاسیکی می‌باشد. آنها رانت را ناشی از کمیابی‌های طبیعی می‌دانند. در دیدگاه آدام اسمیت، درآمد حاصل از یک فعالیت به سه قسمت تقسیم می‌شود: سود، دستمزد و رانت. سود به صاحبان سرمایه و دستمزد به نیروی کار تعلق می‌گیرد. آنچه بعد از پرداخت سود و دستمزد باقی می‌ماند، رانت می‌باشد. پس از اسمیت، ریکاردو اولین کسی بود که تحلیل شفافی از رانت زمین ارائه کرد. ریکاردو ابتدا این مفهوم را در مورد زمین بکار برد. او استدلال می‌کند زمانی که تقاضا برای مواد غذایی افزایش می‌یابد، زمین‌های بیشتری زیر کشت خواهند رفت. اگر قیمت مواد غذایی به اندازه کافی بالا باشد که زیر کشت رفتن زمین‌های حاشیه‌ای نیز سودآور باشد، در این صورت صاحبان زمین‌های حاصلخیز در یک مزیت هزینه‌ای قرار خواهند گرفت، ریکاردو این مازاد درآمدی را که به دلیل حاصلخیزی زمین حاصل شده است رانت می‌نامد.

1. Gunning
2. Murphy et al

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

تئوری رانت مارشالی نیز کامل‌کننده دیدگاه ریکاردو می‌باشد. وی همانند ریکاردو تفاوتی بین رانت و سود قائل نشده و معتقد است، از آنجایی که میزان عرضه زمین محدود است و نمی‌توان قیمتی برای آن تعیین نمود، آنچه که بایستی مورد توجه قرار گیرد، محصولات به‌دست آمده از زمین می‌باشد.

با توجه به دیدگاه اقتصاددانان نئوکلاسیک، اگر مازادی جز مازاد ناشی از کمیابی‌های طبیعی در بازار ایجاد شود، از طریق سازوکار بازار از بین خواهد رفت و رانت‌های حاصل از کمیابی‌های طبیعی نیز با هدف حداکثر کردن رفاه اجتماعی به وسیله دولت سازماندهی می‌شود. اما از دهه ۱۹۳۰ به بعد و با افزایش دخالت‌های دولت و شکست‌هایی که در تأمین منافع عمومی ایجاد شد، عقاید اقتصاددانان نئوکلاسیک مورد تردید قرار گرفت. کم کم با وضع قوانین و مقررات جدید کمیابی‌هایی توسط اقدامات دولت به وجود آمد که این کمیابی‌های ساختگی[1]، رانت‌های جدیدی را ایجاد کرد. به طور کلی مداخله دولت موانع مصنوعی بر سر راه ورود به بازار ایجاد می‌کند و با آسیب رساندن به سازوکار بازار، باعث پیدایش رانت برای برخی از افراد می‌شود. بنابراین از اواخر دهه ۱۹۴۰ دوره دوم از اندیشه‌های اقتصادی در حوزه رانت با آثار ارزشمند افرادی چون هاربرگر[2] (۱۹۵۴)، تالوک[3] (۱۹۶۷)، کروگر[4] (۱۹۷۴)، پوسنر[5] (۱۹۷۵) شکل گرفت. به عقیده آنها زمینه این قبیل رانت‌ها به وسیله دولت و به دنبال ایجاد محدودیت روی ساختار بازار و در نتیجه شکل‌گیری موقعیت‌های غیر بازاری فراهم می‌شود. تالوک (۱۹۶۷) مفهوم رانت‌جویی را وارد اندیشه اقتصادی نمود. وی رانت را به سرقت تشبیه می‌کند.

یکی از مطالعات مهم در این زمینه مقاله کروگر (۱۹۷۴) می‌باشد. وی در مطالعه‌ای تحت عنوان «اقتصاد سیاسی رانت جویی جامعه» به برآورد میزان رانت در کشور هند در سال ۱۹۶۴ پرداخت. وی برای اندازه‌گیری رانت در این کشور پنج منشأ رانت‌جویی را شناسایی کرد و در محاسبات خود به این نتیجه رسید که در این سال حمایت‌های تجاری در کشور هند موجب زیانی به اندازه ۳/۷ درصد

1. Artificial
2. Harberger
3. Tullock
4. Krueger
5. Posner

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

GDP شده است. منشأهای رانت‌جویی که وی برای مطالعه خود در نظر گرفته است عبارتند از: سرمایه‌گذاری دولتی، واردات کالاهای کنترل‌شده و نرخ‌گذاری برای اعتبارات و خطوط آهن. مطالعات تجربی کروگر نشان می‌دهد رانتی که به واسطه مجوزهای واردات ایجاد می‌شود نسبتاً زیاد است و زیان مرده ناشی از محدودیت‌های سهمیه‌ای برابر با همان رفاه از دست رفته در حالت تعرفه به علاوه رانت ایجاد شده در اثر این محدودیت است.

یکی از گام‌های اساسی که در ادبیات رانت‌جویی برداشته شده است مجموعه مقالاتی است که توسط بوکانن، تالوک و تالیسون[1] در سال ۱۹۸۰ می‌باشد. این سه نفر عنوان «به سوی تئوری جامعه رانت‌جو» را برای کتاب خود انتخاب نمودند. نگارش این کتاب باعث به وجود آمدن تحولات بسیار زیادی در این حوزه از علم اقتصاد شد. در سال ۱۹۸۰و ۱۹۸۲ نیز باگواتی[2] بر آن شد که عنوان این حوزه را سودجویی نامولد نام گذاری نماید و کار خود را در دو مقاله در همین سال‌ها انجام داد.
درباره عوامل به وجود آورنده رانت در مطالعات گذشته متغیرهای مختلفی بیان شده است که در ادامه به مهمترین آنها پرداخته می‌شود.

یکی از مهمترین متغیرهایی که در پیدایش و بروز رانت مؤثر است، مالیات می‌باشد. وضع مالیات و عوارض به شکل‌های مختلف توسط دولت، این زمینه را فراهم می‌سازد تا بسته به انسجام و کارآمدی نظام مالیاتی، فرهنگ مالیاتی در جامعه و نیز نرخ مالیات و عوارض دریافتی، پنهان‌سازی فعالیت‌های اقتصادی به منظور گریز از پرداخت مالیات و عوارض صورت پذیرد. سامتی و محمدی (۱۳۹۴) به این نتیجه رسیدند که رانت رابطه معنادار و مثبتی با درآمدهای مالیاتی و فرار مالیاتی دارد.

یکی دیگر از متغیرهایی که در بروز و شکل‌گیری رانت مؤثر است، درآمدهای نفتی می‌باشد. در واقع با افزایش درآمدهای نفتی، بودجه جاری دولت و تورم افزایش می‌یابد. با افزایش تورم تعداد خانوارهایی که زیر خط فقر قرار خواهند گرفت افزایش می‌یابد و در نتیجه تمایل به شرکت در فعالیت‌های رانتی نیز زیاد می‌شود. از طرفی با افزایش درآمدهای نفتی، بودجه عمرانی دولت نیز افزایش می‌یابد. این امر سرمایه‌گذاری بنگاه‌های دولتی را افزایش داده و در صورت ضعف کیفیت نهادی و

1. Buchanan, Tollison and Tullock
2. Bhagwati

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

فرهنگی در جامعه، سودهای حاصله به سوی رانت‌های قانونی جاری می‌شود. از مطالعاتی که در این خصوص انجام شده است می‌توان به مطالعه گلستانی (۱۳۸۶) اشاره کرد. وی بیان می‌کند که منابع نفتی به خودی خود روی توزیع درآمد و به دنبال آن روی رشد اقتصادی اثر منفی ندارد، بلکه وجود زیرساخت‌های ضعیف و ایجاد فرصت‌های رانت‌جویی منجر به بروز پدیده نفرین منابع می‌شود.

علاوه بر متغیرهای فوق، متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تولید ناخالص داخلی، اندازه دولت، نرخ ارز، تورم نیز در پیدایش رانت و رانت‌جویی مؤثر است. کریمی (۱۳۸۱) و خضری (۱۳۸۴) بیان می‌کنند که گسترش اندازه دولت در اقتصاد و وابستگی زیاد مخارج دولت به درآمدهای نفتی، از عوامل اصلی رانت‌جویی در بودجه‌ریزی دولتی است. همچنین کاویانی (۱۳۸۹) با بررسی رابطه میان رانت با برخی متغیرهای کلان اقتصادی نظیر تورم، درآمد ملی، ارزش صادرات نفت خام و رشد اقتصادی به این نتیجه رسید که یک رابطه هم‌سو بین تورم، درآمد ملی و ارزش صادرات نفت خام با مکانیزم خودتقویتی رانت اقتصادی وجود دارد در صورتی که بین رشد اقتصادی و رانت رابطه منفی وجود دارد. از طرف دیگر مهدیلو و همکاران (۱۳۹۴) از متغیرهای شکاف نرخ ارز رسمی و غیررسمی، نسبت ارزش افزوده بخش ساختمان به GDP و اندازه دولت، به عنوان متغیرهای جانشین فرصت‌های رانت‌جویی استفاده کردند و عنوان نمودند که فرصت‌های رانت‌جویی با اتلاف منابع و انحراف سرمایه‌ها به سمت فعالیت‌های غیرمولد موجب کاهش رشد اقتصادی می‌شود.

همچنین از دیگر متغیرهای مهم و مؤثر بر رانت، تولید ناخالص داخلی می‌باشد. اگر اقتصاد تولیدمحور شود، به طور قطع فعالان اقتصادی به انجام فعالیت‌های مولد تشویق خواهند شد و از فعالیت‌های واسطه‌گری و سایر فعالیت‌های غیرمولد فاصله می‌گیرند. مورفی و همکاران[1] (۱۹۹۱) عنوان نمودند که تخصیص استعدادها به زمینه‌هایی که در نهایت بیشتر به تولید کمک می‌کند و یا آن زمینه‌هایی که به کسب رانت می‌انجامند می‌تواند بر رشد اقتصادی مؤثر باشد. دمیرباس[2] (۱۹۹۹) نیز در مطالعات خود به این نتیجه رسید که افزایش رانت‌جویی با کاهش تعداد کارآفرینان و انگیزه‌های تولید موجب کاهش بلندمدت رشد اقتصادی می‌گردد. همچنین هادیان (۱۳۸۳) در مطالعه خود نشان

1. Murphy et al
2. Demirbas

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

داده است که چگونه رانت باعث کاهش فعالیت‌های تولیدی و در نتیجه کاهش رشد در اقتصاد می‌شود. برای این منظور از سه متغیر اختلاف نرخ ارز بازار آزاد و بازار رسمی، متوسط نرخ تعرفه و اندازه دولت به عنوان جانشین متغیر رانت استفاده کرده است.

یکی از موضوعات مهمی که در خصوص رانت و رانت‌جویی وجود دارد، اندازه‌گیری و برآورد رانت در اقتصاد می‌باشد. شکل‌گیری و پیدایش رانت در اقتصاد تابعی از خصوصیات و شرایط اقتصادی می‌باشد. با توجه به اینکه رانت از جمله متغیرهای پنهان می‌باشد که نمی‌توان آن را به طور مستقیم اندازه‌گیری نمود، لذا برای اندازه‌گیری آن بایستی از متغیرهای جانشین استفاده شود. در مطالعات تجربی که در خصوص اندازه‌گیری رانت‌جویی انجام گرفته است نیز رویه به همین صورت بوده است. در این مقاله متغیرهای جانشین به دو دسته متغیرهای علل و منعکس‌کننده تقسیم‌بندی می‌شوند که در ادامه به معرفی این متغیرها پرداخته خواهد شد.

۳. روش‌شناسی و نتایج تحقیق

۳-۱. مدل MIMIC و متغیرهای تحقیق

رانت‌جویی پدیده‌ای نیست که بتوان آن را به طور مستقیم اندازه‌گیری و برآورد کرد. از این‌رو برای اندازه‌گیری رانت و رانت‌جویی بایستی متغیرهای جانشین[1] تعریف شوند. در مطالعات تجربی که در خصوص اندازه‌گیری رانت‌جویی انجام گرفته است نیز رویه به همین صورت بوده است. به منظور اندازه‌گیری رانت در صنعت خودروسازی از مدل علل چندگانه، شاخص‌های چندگانه (MIMIC[2]) استفاده می‌شود. مدل MIMIC رابطه بین متغیرهای قابل مشاهده و متغیر غیرقابل مشاهده را با حداقل‌سازی فاصله بین ماتریس کوواریانس نمونه و ماتریس کوواریانس پیش‌بینی شده توسط مدل، توضیح می‌دهد. در این مدل متغیرهای قابل مشاهده به دو دسته تقسیم می‌شوند؛ متغیرهای علل (متغیرهایی که سبب ایجاد رانت می‌شوند) و متغیرهای منعکس‌کننده (متغیرهایی که منعکس‌کننده آثار رانت هستند).

1. Proxy
2. Multiple Indicator, Multiple Cause (MIMIC)

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

از لحاظ شکل فرمولی، مدل MIMIC از دو بخش تشکیل شده است:

- معادله ساختاری[1]

- معادله اندازه‌گیری[2]

معادله ساختاری به صورت زیر می‌باشد:

$$\eta_t = \acute{\delta} x_t + \vartheta_t \qquad (۱)$$

که در آن $\acute{x} = (x_{1t}, x_{2t}, x_{3t}, \ldots . x_{qt})$ بردار $(1 \times q)$ از سری‌های زمانی است که با اندیس t مشخص شده است. هر سری زمانی $i = 1, \ldots . , q$، x_{it} علت بالقوه متغیر پنهان η_t می‌باشد. $\acute{\delta} = (\delta_1, \delta_2, \ldots . \delta_q)$ برداری $(1 \times q)$ از ضرایبی است که در معادله ساختاری رابطه علی بین متغیر پنهان و علل آن را نشان می‌دهد.

از آنجایی که معادله ساختاری تنها بخشی از متغیر پنهان η_t را نشان می‌دهد، جمله خطای ϑ_t نشان‌دهنده جزء توضیح داده نشده است. مدل MIMIC متغیرها را به صورت انحراف از میانگین اندازه‌گیری کرده و فرض می‌کند که جملات خطا با علل همبستگی ندارند یعنی:

$$E(x_t \vartheta_t) = E(\vartheta_t x_t) = 0 \qquad (۲)$$

$$E(\vartheta) = 0 \qquad (۳)$$

معادله اندازه‌گیری نیز رابطه بین متغیر پنهان و شاخص‌های آن را نشان می‌دهد. در واقع متغیر غیرقابل مشاهده برحسب متغیرهای مشاهده شده بیان می‌شود. تصریح معادله اندازه‌گیری به صورت زیر می‌باشد:

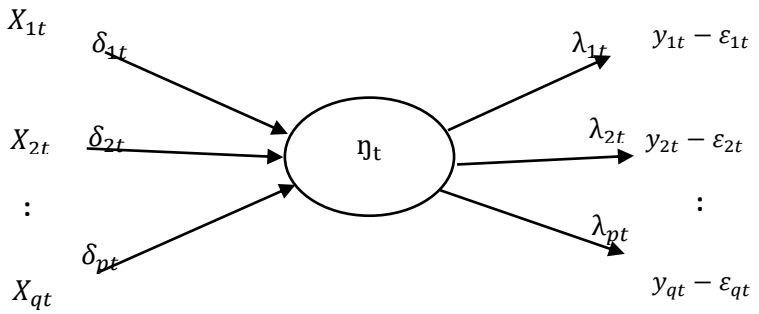
$$y_t = \lambda \eta_t + e_t \qquad (۴)$$

که در آن، $\acute{y_t} = (y_{1t}, y_{2t}, \ldots . y_{pt})$ بردار $(1 \times p)$ از سری‌های زمانی و $e_t = (e_{1t}, e_{2t}, \ldots e_{pt})$ بردار $(1 \times p)$ از اجزاء اخلال است. ماتریس کواریانس $(p \times p)$ جملات اخلال نیز با θ_e نشان داده می‌شود. λ_j بردار $(1 \times p)$ از ضرایب رگرسیون است

1. Structural Equation
2. Measurement Equation

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

که نشان‌دهنده میزان اثر متغیرهای شاخص بر متغیر پنهان می‌باشند. شکل (۱) ساختار عمومی مدل MIMIC را نشان می‌دهد.

شکل ۱. ساختار عمومی مدل MIMIC

با توجه به توضیحات بالا در این مقاله تغییرات رانت در صنعت خودروسازی ایران طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ و به صورت فصلی اندازه‌گیری می‌شود. داده‌ها از بانک مرکزی، صورت سود و زیان و ترازنامه شرکت ایران‌خودرو استخراج شده است. در ابتدا متغیرهای سود و زیان و ترازنامه شرکت ایران خودرو و متغیرهای کلان کشور تحت عنوان دو دسته متغیر اعم از متغیرهای علل رانت خودرو که شامل تسهیلات دریافتی[۱]، طلب از شرکت‌های گروه و شرکت‌های وابسته، مالیات صنعت

۱. یکی از مهم‌ترین منابع مورد نیاز یک سازمان برای بقا و ادامه فعالیت، منابع مالی است. بخش از این منابع مالی عمدتاً از طریق سرمایه‌گذاری سهامداران و یا از فروش کالاها و خدمات سازمان تأمین می‌شود ولی بدیهی است در اکثر اوقات این منابع مالی تکافوی نیازهای سازمان را نمی‌کند و نیاز به منابع مالی دیگری احساس می‌شود. در پاسخ به این نیاز بانک‌ها با جذب سپرده‌هایی، تسهیلاتی را در اختیارشان قرار می‌دهد. گاهی اوقات بانک‌ها براساس سلیقه تسهیلات را پرداخت می‌کنند و این عمل باعث می‌شود تا تسهیلات در حوزه‌های غیرتولیدی هزینه شود و منجر به فعالیت‌های رانت‌جویی در این صنعت شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

خودرو[۱]، EPS خالص، وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها، موجودی مواد و کالاها، پیش پرداخت‌ها، حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری بلندمدت، اختلاف نرخ ارز[۲]، اندازه دولت[۳]، درآمد نفت، نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی و متغیرهای منعکس‌کننده رانت خودرو که شامل تولید، سود و زیان انباشته، بهای تمام شده کالای به فروش رفته، مقدار فروش، مبلغ فروش و سود و زیان پس از کسر مالیات بودند، تقسیم‌بندی شدند.

۳-۲. نتایج پژوهش

در این بخش با استفاده از متغیرهای علل و منعکس‌کننده که قبلاً به توضیح آنها پرداخته شد، ترکیب‌های مختلفی از متغیرها برآورد شده است. نتایج حاصل از تخمین مدل‌ها در قالب ۶ مدل در جدول (۱) آورده شده است[۴]. در جدول ذیل ضرایب متغیرها به همراه آماره z (مقادیر داخل پرانتز) بیان شده‌اند.

جدول ۱. نتایج برآورد الگو در ۶ حالت

متغیر	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶
			منعکس‌کننده			
مبلغ فروش	۱	۱	۱	۱	۱	۱
سود و زیان انباشته	-۴/۳ (-۱/۲۱)	-۰/۱۸ (-۰/۵۳)	-۰/۲۹ (-۰/۴۱)	-	-	-
بهای تمام شده کالای فروش رفته	-۰/۱۶ (-۰/۲۳)	۰/۲۲ (۰/۵۴)	۰/۳۳ (۰/۶۸)	-۰/۰۷ (-۰/۱۳)	-۰/۰۴ (-۰/۰۹)	۰/۰۷ (۱/۷۱)

۱. به مثابه یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره‌وری از امکانات و منابع یک کشور موظفند آن را پرداخت نمایند تا توانایی‌های جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود. افزایش مالیات در بخش صنعت خودرو سبب می‌شود تا خودروسازان این افزایش مالیات را در افزایش قیمت محصولات خود منعکس کنند در نتیجه باعث ایجاد رانت در این صنعت می‌شوند.

۲. تفاوت بین نرخ ارز رسمی و آزاد سبب فعالیت‌های رانت‌جویی در صنعت خودرو می‌شود.

۳. اندازه دولت معادل مخارج دولت (مخارج جاری و عمرانی) در نظر گرفته شده است.

۴. نتایج حاصل از برآورد مدل‌ها با استفاده از نرم افزار Stata ۱۴ انجام شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

متغیر	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶
سود و زیان پس از کسر مالیات	-	-	-	-۳/۴	-۳/۰۱	۳/۱۹
	-	-	-	(-۱/۲۳)	(-۱/۴۶)	(۱/۸۵)
علل						
تسهیلات دریافتی	۰/۰۰۲	۰/۰۸۸	۰/۱	۰/۰۶	۰/۰۴	۰/۰۶
	(۰/۰۶)	(۰/۴۳)	(۰/۵۲)	(۰/۹۴)	(۰/۷۳)	(۱/۹۴)
مالیات	-۰/۰۶	-۰/۱۶	-۰/۱۱	۰/۰۰۱	-۰/۰۰۸	-۰/۰۳۷
	(-۰/۴۷)	(-۰/۲۱)	(-۰/۱۶)	(۰/۰۱)	(-۰/۰۴)	(-۲/۰۲)
اندازه دولت	-۰/۰۸	-۰/۱۷	-۰/۱۸	-۰/۰۰۳	-۰/۰۰۴	۰/۰۳۱
	(-۱/۱۲)	(-۰/۹۳)	(-۰/۹۱)	(-۰/۰۷)	(-۰/۰۸)	(۲/۰۳)
درآمد نفت	-۰/۰۱	-۰/۱	-۰/۱۲۱	-۰/۰۳	-۰/۰۵	۰/۰۳۵
	(-۰/۴۷)	(-۰/۵۹)	(-۰/۶۸)	(-۰/۶۵)	(-۰/۶۵)	(۲/۳۹)
تولید ناخالص داخلی	-۰/۰۴	۰/۳۱	۰/۳۱	-۰/۰۱	-۰۳ .۰	-۰/۰۲
	(-۰/۹۸)	(۱/۴۸)	(۰/۸۹)	(-۰/۲۷)	(-۰/۶۴)	(-۲/۰۴)
طلب از شرکت‌های گروه	۰/۰۵۲	۰/۳	۰/۳۴	۰/۰۵	۰۳ .۰	۰/۰۶
	(۰/۸)	(۱/۳۳)	(۱/۶۷)	(۰/۷)	(۰/۵۹)	(۲/۲۱)
وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها	-۰/۰۵۳	-	-۰/۱۲	-۰/۰۴	-	۰/۰۴
	(-۰/۹۶)	-	(-۰/۶۲)	(-۰/۷۶)	-	(۱/۸۴)
پیش پرداخت‌ها	۰/۰۰۶	۰/۰۴۹	-	۰/۰۰۰۷	۰/۰۱	-
	(۰/۱۹)	(۰/۲۸)	-	(۰/۰۲)	(۰/۲۶)	-
موجودی مواد و کالاها	-	-۰/۰۶۲	-	-	-۰/۰۶	-
	-	(-۰/۲۴)	-	-	(-۰/۷۹)	-
حساب‌ها و اسناد دریافتی ت. ب	-	-	-۰/۰۴	-	-	۰/۰۲
	-	-	(-۰/۲۱)	-	-	(۲/۲۳)
نرخ ارز	۰/۰۰۰۰۸	-۰/۰۰۰۴	-۰/۰۰۰۳	-۰/۰۰۰۰۱	-۰/۰۰۰۰۲	۰/۰۹
	(۰/۹۲)	(-۱/۱۸)	(-۰/۶۸)	(-۰/۱۷)	(-۰/۲۲)	(۲/۲۵)
نرخ تورم	۰/۰۶	۰/۰۴۲	۰/۰۹	۰/۱۶	۰/۱۷	۰/۱۸
	(۰/۸۵)	(۰/۲)	(۰/۴۲)	(۱/۱۵)	(۱/۲۳)	(۱/۹۲)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

لازم به ذکر است که برای حل مشکل شناسایی تخمین پارامترهای الگو، ضریب یکی از متغیرهای منعکس‌کننده باید با یک مقدار از پیش تعیین شده تثبیت شود. این نرمال سازی موجب می‌شود تا در بررسی و ارزیابی الگو، مقادیر مطلق پارامترهای برآورد شده واجد ارزش نباشند و تنها

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

مقادیر نسبی آنها مورد توجه، بررسی و تفسیر قرار گیرد. بدین منظور متغیر مبلغ فروش به عنوان متغیر شاخص ضریب آن برابر با یک در نظر گرفته می‌شود. همچنین به منظور انتخاب مدل برتر از معیارهای خوبی برازش مدل شامل Chi-Square، معیارهای اطلاعات AIC[1] و BIC[2]، RMSEA[3]، SRMR[4] و CFI[5] استفاده می‌شود. نتایج حاصل از انتخاب مدل برتر در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲. نتایج معیارهای خوبی برازش در ۶ مدل

معیار	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶
Chi-Square	۲۰/۴۷	۳۱/۳۲	۲۶/۰۴	۲۰/۱۳	۲۳/۷۵	۱۶/۵۵
RMSEA	۰/۰۲۶	۰/۱۲۵	۰/۰۹۲	۰/۰۱۴	۰/۰۷۲	۰
AIC	۳۸۳۴/۷۰	۳۸۳۶/۴۵	۳۸۲۸/۸۰	۳۸۳۶/۰۲۶	۳۸۲۸/۵۹	۳۸۲۰/۹۳
BIC	۳۸۶۴/۷۹	۳۸۶۶/۵۴	۳۸۵۸/۸۸	۳۸۶۶/۱۱	۳۸۵۸/۶۷	۳۸۵۱/۰۲
CFI	۰/۹۵۱	۰	۰/۰۱۴	۰/۹۸۳	۰/۶۷۱	۱
SRMR	۰/۰۷۶	۰/۰۹۵	۰/۰۹	۰/۰۷۵	۰/۰۷۷	۰/۰۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با مقایسه مدل‌ها از نظر معیارهای خوبی برازش طبق جدول (۲)، مدل ۶ به عنوان برترین مدل انتخاب شد به این صورت که در مدل ۶ معیار Chi-Square دارای کمترین مقدار، معیار RMSEA کمتر از ۰/۰۵ و معیارهای AIC و BIC دارای کمترین مقدار، معیار CFI برابر یک و معیار SRMR مقداری نزدیک به صفر (۰/۰۷) می‌باشد.

در مدل ۶، متغیرهای تسهیلات دریافتی، اندازه دولت، درآمد نفت، طلب از شرکت‌های گروه و شرکت‌های وابسته، وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها، حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری بلندمدت، نرخ ارز و نرخ تورم اثر مثبت و متغیرهای مالیات، تولید ناخالص داخلی اثر منفی بر روی

1. Akaike Information Criterion
2. Bayesian Information Criterion
3. The Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
4. Standardized Root Mean Squared Residual
5. Comparative Fit Index

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

رانت دارند و از لحاظ آماری تمامی متغیرها با احتمالات کمتر از ۵ درصد معنی‌دار هستند. در مورد متغیرهای منعکس‌کننده نیز می‌توان گفت که:

- رانت بر روی متغیرهای سود و زیان پس از کسر مالیات و بهای تمام شده کالای فروش رفته اثر مثبت دارد.
- اندازه دولت با ضریب ۰/۰۳، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. اندازه دولت طی سال‌های گذشته بالا بوده و این عامل سبب شده است تا صنعت خودروسازی تحت حمایت بیش از حد و مرز دولت قرار بگیرد و شرایط انحصاری در صنعت خودروسازی منجر به رانت شده است.
- نرخ ارز با ضریب ۰/۰۹، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. با توجه به افزایش یکباره نرخ ارز در سال ۱۳۹۱، خودروسازان این افزایش نرخ ارز را در افزایش قیمت محصولات خود اعمال کرده و در نتیجه باعث ایجاد رانت شده‌اند.
- نرخ تورم با ضریب (۰/۱۸)، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. نرخ تورم در سال‌های گذشته بالا بوده و صنعت خودروسازی از این نرخ تورم در راستای افزایش قیمت محصولات خود استفاده کرده است که در نهایت منجر به ایجاد رانت شده است.
- تولید ناخالص داخلی با ضریب (۰/۰۲-)، اثر منفی بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. اگر اقتصاد کشور تولید محور نباشد منابع برای کسب سود رانتی جذب فعالیت‌های غیرمولد می‌شود، در سال ۱۳۹۱ که بیشترین میزان رانت در صنعت خودروسازی بوده، تولید ناخالص داخلی با کاهش روبرو بوده است و همین عامل باعث ایجاد رانت در صنعت خودروسازی شده است.
- تسهیلات دریافتی با ضریب ۰/۰۶۵، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. تسهیلات دریافتی ایران خودرو طی سال‌های گذشته افزایش داشته است و به اسم تولید، تسهیلات از بانک‌ها دریافت کرده ولی آن را در حوزه‌های غیرتولیدی هزینه کرده‌اند که همین عامل باعث ایجاد رانت شده است.

وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها با ضریب ۰/۰۴۷، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. وجه نقد و موجودی نزد بانک‌ها برای شرکت ایران خودرو طی سال‌های

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

گذشته افزایش یافته که نشان‌دهنده افزایش میزان فروش ایران خودرو طی سال‌های گذشته بوده است که این خود بیان‌کننده افزایش رانت است.

- درآمد نفت با ضریب ۰/۰۳، اثر مثبت بر روی رانت دارد و از لحاظ آماری معنی‌دار است. درآمد نفت طی سال‌های گذشته بالا بوده که این منجر به افزایش رانت در صنعت خودروسازی شده است.
- همچنین مالیات با ضریب ۰/۰۳-، اثر منفی و معناداری بر روی رانت دارد.
- حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری بلندمدت و طلب از شرکت‌های گروه و شرکت‌های وابسته به ترتیب با ضرایب ۰/۰۲ و ۰/۰۶ اثر مثبت و معناداری بر روی رانت دارند.

با استفاده از متغیرهای مدل ۶، تغییرات رانت در صنعت خودرو (ایران خودرو) طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ به صورت فصلی اندازه‌گیری شده که در جدول (۳) آورده شده است.

جدول ۳. تغییرات رانت در شرکت ایران خودرو طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

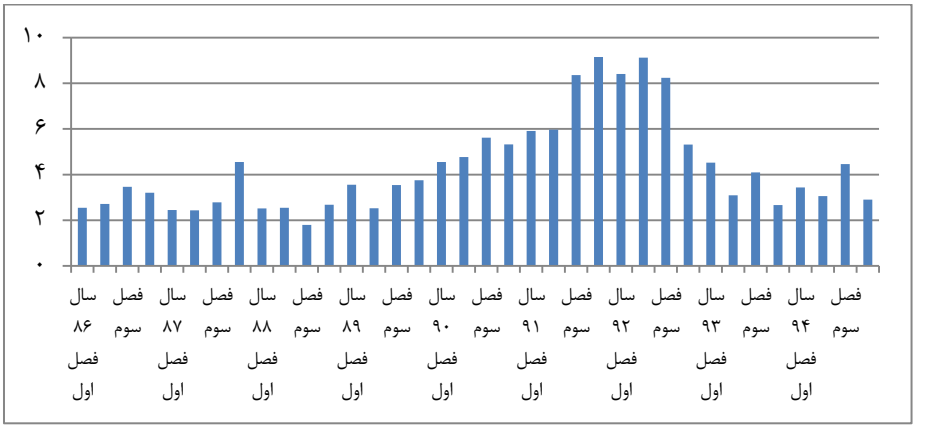
فصل	رانت	فصل	رانت
فصل اول ۱۳۸۶	۲/۵۴۴۰۰۷	فصل سوم	۵/۶۱۷۹۸۴
فصل دوم	۲/۷۱۳۹۳۹	فصل چهارم	۵/۳۲۶۶۱۹
فصل سوم	۳/۴۶۷۶۴۹	فصل اول ۱۳۹۱	۵/۹۱۳۹۷
فصل چهارم	۳/۲۰۹۶۹۷	فصل دوم	۵/۹۶۸۴۷۲
فصل اول ۱۳۸۷	۲/۴۴۸۹۸۴	فصل سوم	۸/۳۶۱۳۸۴
فصل دوم	۲/۴۳۷۲۶۸	فصل چهارم	۹/۱۵۴۱۲۲
فصل سوم	۲/۷۸۳۱۹	فصل اول ۱۳۹۲	۸/۴۰۷۹۶۵
فصل چهارم	۴/۵۵۵۶۳۴	فصل دوم	۹/۱۲۲۷۹۶
فصل اول ۱۳۸۸	۲/۵۱۶۷۷۲	فصل سوم	۸/۲۳۹۸۹۳
فصل دوم	۲/۵۵۰۰۶۸	فصل چهارم	۵/۳۱۳۴۹۲
فصل سوم	۱/۷۹۶۳۴۳	فصل اول ۱۳۹۳	۴/۵۲۱۹۶۲
فصل چهارم	۲/۶۸۰۴۶۸	فصل دوم	۳/۰۹۶۰۳۹
فصل اول ۱۳۸۹	۳/۵۵۶۹۲۹	فصل سوم	۴/۰۹۹۸۵۶

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

فصل	رانت	فصل	رانت
فصل دوم	۲/۵۲۴۹۳۲	فصل چهارم	۲/۶۶۶۴۶۵
فصل سوم	۳/۵۴۳۵۴۸	فصل اول ۱۳۹۴	۳/۴۴۰۶۵۵
فصل چهارم	۳/۷۵۰۶۲۳	فصل دوم	۳/۰۵۹۶۱۶
فصل اول ۱۳۹۰	۴/۵۵۲۱۷۶	فصل سوم	۴/۴۶۳۶۴۸
فصل دوم	۴/۷۷۱۱۸۹	فصل چهارم	۲/۹۰۲۹۸۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شکل (۲) تغییرات رانت خودرو برحسب میلیارد ریال طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ را به صورت فصلی نشان می‌دهد، نتایج نشان می‌دهد که تغییرات رانت خودرو طی این دوره زمانی با فراز و نشب‌هایی روبرو بوده است.

شکل ۲. تغییرات رانت در شرکت ایران خودرو (میلیارد ریال)

٤. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

صنعت خودروسازی یکی از بخش‌های مهم اقتصاد است و از باب نقش اساسی که این صنعت در تولید ناخالص ملی کشور و در فعال‌سازی زنجیره‌های تولید پسین و پیشین خود، درآمدزایی و اشتغال دارد پیشگیری و مقابله با رانت در این صنعت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا در این

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

مقاله میزان تغییرات رانت در صنعت خودروسازی طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۶ به صورت فصلی برآورد شده است.

برای این منظور در گام نخست ۶ الگو با استفاده از ترکیب متغیرهای علل و منعکس‌کننده و براساس مدل میمیک تخمین زده شد، از بین متغیرهای مدل ۶، متغیرهای تسهیلات دریافتی، اندازه دولت، درآمد نفت، طلب از شرکت‌های گروه و شرکت‌های وابسته، وجه نقد و موجودی‌های نزد بانک‌ها، حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری بلندمدت، نرخ ارز و نرخ تورم اثر مثبت و متغیرهای مالیات، تولید ناخالص داخلی اثر منفی بر روی رانت داشتند و از لحاظ آماری تمامی متغیرها با احتمالات کمتر از ۵ درصد معنی‌دار بودند.

سپس بر طبق این الگو، تغییرات رانت در صنعت خودروسازی برآورد شد. نتایج نشان می‌دهد که تغییرات رانت خودرو طی این دوره زمانی با فراز و نشب‌هایی روبرو بوده است.

با توجه به نتایج به‌دست آمده می‌توان پیشنهادات سیاستی در جهت رشد صنعت خودرو و کاهش رانت یا حذف آن ارائه کرد که به قرار زیر است:

- تجدید نظر در سیاست‌های مالی و پولی به منظور کنترل تورم؛
- افزایش بهره‌وری عوامل تولید، بهبود فضای کسب‌وکار و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی به منظور افزایش تولید ناخالص داخلی؛
- اعتبارسنجی بانک‌ها برای پرداخت تسهیلات بانکی؛
- سیاست‌های حمایتی دولت در راستای بهبود کیفیت، کاهش قیمت و بکارگیری دانش و فناوری؛
- حمایت از تولید داخلی، مصرف کالاهای داخلی، استفاده از درآمدهای مازاد نفتی به منظور خروج از اقتصاد نفتی؛
- تخفیف مالیاتی به منظور کاهش قیمت خودرو، بالا بردن تیراژ تولید و درآمد خودروسازان و در نهایت افزایش مالیات پرداختی توسط آنان؛
- افزایش سهم داخلی‌سازی به منظور مقابله با شوک نرخ ارز.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

منابع

ابریشمی، حمید و محمد هادیان (۱۳۸۳)، "رانت‌جویی و رشد اقتصادی (شواهد تجربی از ایران) "؛ *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۶۷، صص ۲۸-۱.

خضری، محمد (۱۳۸۴)، *اقتصاد رانت‌جویی (بررسی زمینه‌های رانت‌جویی در نظام بودجه‌ریزی دولتی در ایران)* ، تهران: انتشارات مدیریت و برنامه‌ریزی.

کاویانی، زهرا (۱۳۸۹)، "برآورد اندازه رانت در اقتصاد ایران به عنوان یک کشور نفتی"، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه صنعتی شریف.

کریمی، محمد (۱۳۸۱)، "بررسی رانت‌جویی بودجه‌ای در ایران"، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، موسسه عالی آموزش و پرورش مدیریت و برنامه ریزی.

گلستانی، ماندانا (۱۳۸۶)، "تحلیلی از نفرین منابع، رانت‌جویی و توزیع درآمد در کشورهای نفت‌خیز"، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه تهران.

محمدی، نفیسه و مرتضی سامتی (۱۳۹۴)، "مالیات، اقتصاد رانتی و دولت (مطالعه موردی ایران) "، *سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و حسابداری*، تبریز، سازمان مدیریت صنعتی نمایندگان آذربایجان شرقی.

مهدیلو، علی؛ صادقی، حسین و عباس عصاری آرانی (۱۳۹۴)، "برآورد تأثیر غیرخطی فرصت‌های رانت‌جویی بر رشد اقتصادی در ایران با استفاده از مدل مارکف سوئیچینگ"، *پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*، شماره ۱۸، صص ۳۰-۱۱.

نایبی، نفیسه (۱۳۷۸)، "بررسی پدیده رانت اقتصادی و علل و آثار آن، با تأکید بر بخش صنعت در کشور"، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه تهران.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]

Bhagwati, J. N. (1982), "Rent Seeking, Profit Seeking (DUP (Actives", *Journal of Political Economy*. Vol 5, PP. 988-1002 .

Buchanan, J. M. , Tollison, R. D. and Tullock, G. (1980), "*Rent seeking and profit seeking*", College Station: Texas A&M University Press .

Demirbas, D. (1999), "*Rent-Seeking and Growth in Turkey*", Faculty of Social Sciences, Department of Economics, University of Leicester .

Gunning, J (2000) "*Understanding Democracy: An Introduction to Public Choice*", Taipei, Taiwan: Nomad Pres .

Harberger, A. C. (1954), Monopoly and Resource Allocation, *the American Economic Review*, Vol 44, PP. 77-87 .

Kruger, A, O. (1974), The Political Economy of Rent-seeking society, *American Economic Review*, Vol 64, PP. 291-303 .

Mueller, D. (2003), *Public Choice*, New York City: Cambridge University Press .

Murphy, K. , Andrei, M. and Vishny, R. (1993), Why is Rent-Seeking So Costly to Growth? *The American Economic Review*, Vol 83, PP. 409-414 .

Murphy, K. , Shleifer, M. and Vishney, R. (1991), "The Allocation of Talent: Implication for Growth", *Quarterly Journal of Economic*, Vol 106, PP. 503-530 .

Posner, R. A. (1975), "The Social Cost of Monopoly and Regulation", *Journal of political Economy, Vol* 83, PP. 807-827 .

Stigler, G. (1971), "The Theory of Economic Regulation", *Bell Journal of Economics and Management Science, Vol 2*, PP. 137-146 .

Tullock, G. (1967), "The Welfare Costs of Tariffs. Monopolies and Theft*", Western Economic Journal, Vol* 5, PP. 224-232 .

Walker, S. T. (1996), *Rent Seeking and Rent Seeking Regimes*, from http: // www. Unce. eco .

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-06]